

Mikko Kauko, *Jöns Budde och hans skrifter – yngre fornsvenskt textmaterial och mannen bakom det*. (Turun yliopiston julkaisuja – Annales Universitatis Turkuensis. Sarja – ser. B, osa – tom. 402. Humaniora.) Turku: Turun yliopisto 2015. 271 s.

Mikko Kaukon pohjoismaisten kielten alaan kuuluvan väitöskirjatutkimuksen aiheena on mies, joka on kiehtonut nordistisukupolvia jo 1800-luvulta lähtien. Kyseinen mies on Naantalissa myöhäiskeskiajalla vaikuttanut birgittalaisveli Jöns Budde, joka mainitaan lähteissä 1461–1491 ja jota on usein – tosin hieman romantisoitujen – kutsuttu jopa Suomen ensimmäiseksi kirjailijaksi. Jöns Budden henkilöhistoria ja kirjallinen toiminta ovat syystä kiinnostaneet erityisesti suomalaisia tutkijoita, ja moni onkin halunnut kantaa kortensa kekoon, jotta kuvamme hänestä tarkentuisi. Esimerkiksi 2000-luvulla on julkaistu joukko Buddea käsitteleviä tutkimuksia, kuten historioitsija Marko Lambergin *Jöns Budde. Birgittalaisveli ja hänen teoksensa* (SKS 2007).

Mikko Kauko on päättänyt ottaa mittaa vaikeasta aiheesta. Erityisen ilahduttavaa on, että suomalaisessa nordistiikassa on nyt pitkstä aikaa julkaistu väitöskirja, joka käsittelee muinaisruotsia ja vieläpä niinkin mielenkiintoisen kulttuurihistoriallisen henkilön kautta kuin Jöns Budde. Budde eli aikana, joka ruotsin kielihistoriassa kulkee nimellä nuorempi muinaisruotsi (1375–1526). Aihevalinta on siis mitä mielenkiintoisinta. Tartuinkin Kaukon väitöskirjaan suurin odotuksin. Budde on (pohjoismaisen) filologian kannalta äärimmäisen kiintoisa mutta myös metodisesti haastava tutkimuskohde. *Filologia* on siksi ymmärrettävä laajassa merkityksessä: se on kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin syvällistä ymmärtämistä.

Suuri aihe vaatii suuren otsikon, tosin tällä kertaa otsikko muistuttaa elämäkertaa. Kyseessä on otsikon mukaan väitöskirja, joka käsittelee Jöns Buddea ja tämän kirjoituksia eli nuorempaa muinaisruotsalaista tekstiaineistoa ja miestä sen takana. Mutta: suuri ja kunnianhimoinen aihe

tarvitsee myös huolellisen rajauksen ja selkeän näkökulman, varsinkin kun kyseessä on väitöskirja. Kaukon väitöskirja keskittyy nimenomaan saksaan (luku 4) ja latinaan (luku 5), eikä otsikko näin ollen kaikilta osin vastaa sisältöä.

Kauko on jakanut väitöskirjansa kuuteen päälukuun, jotka ovat keskenään sopusoinnussa. Luku 1 on johdantoluku, jossa tekijä esittelee työnsä lähtökohdat, kuten tavoitteen ja tutkimuskysymykset, aineiston ja menetelmän sekä disposition. Dispositiota esitellään tosin toisaallakin (s. 8–9). Luku 2 keskittyy Jöns Budden ja tämän tuotannon tarkasteluun aiemman tutkimuksen valossa: Kauko käy läpi Budden elämää ja pohtii tämän tuotantoa tutkimusaineistona. Keskiöön nousevat tekstit: Budden omakätisenä käsikirjoituksena säilyneet autenttiset kirjoitukset, jäljennöksinä säilyneet autenttiset tekstit, Budden omakätisenä käsikirjoituksena säilyneet anonyymit tekstit, jäljennöksinä säilyneet anonyymit tekstit, editiot ja niihin liittyvä problematiikka sekä käsikirjoitukset. Nämä ovat kaikki tärkeitä kysymyksiä, ja luku 2 onkin mielenkiintoista luettavaa. Luku 1 on sen sijaan ongelmallinen, ja palaan siihen tuonnempana.

Luvussa 3 Kauko keskittyy Budden ruotsinkielisiin teksteihin sekä tämän teemoihin ja agendaan. Kauko tarkastelee syntiä ja helvettiä sekä tasa-arvoa, joskin jälkimmäisen sisältökysymyksen relevanssi jää lukijalle epämääräiseksi. Sitten Kauko siirtyy sisällöstä tyyliin ja tarkastelee laki- ja kansliakielisiä piirteitä, yhtymäkohtia Budden ja Kustaa Vaasan Raamatun välillä, alku- ja loppusointua, siivekkäitä sanoja ja viittauksia antiikin mytologiaan sekä termejä *hendiadyoin* ja *figura etymologica*. Myös kieliopin ilmiöt – *praesens historicum*, *gita*-verbi ja määräisyys – huomioidaan omissa alaluvuissaan.

Luvut 4 ja 5 ovat laajuudeltaan työn selkeät pääluvut, ja niissä Kauko antaa näytteen kiinnostuksestaan saksaan ja latinaan. Luku 4, ”Budde, Tyskland och tyskan” (s. 119–176), on pitkä luku, jossa Kauko käy läpi suuren määrän esimerkkejä, joskin kommentoiden niitä melko niukasti ja valikoiden ne lähinnä oman kiinnostuksensa mukaan. Aiemmassa yhteydessä (s. 76) hän toteaa, että hän haluaa antaa ”så många belägg som möjligt”, ja näin todellakin on. Esimerkkejä on paikoin hengästyttävän paljon, ja monta niistä kommentoidaan ainoastaan kursorisesti.

Luvun 4 aluksi Kauko pohtii Budden mahdollisia yhteyksiä Greifswaldiin 1460-luvun lopulla. Sitten hän kirjoittaa keskiaikana suositusta knittelisäkeestä ja ajan ritarikulttuurista eli Budde-tutkimuksen aristokraattisista yhteyksistä, ja hän käsittelee myös nimiä *Räk* ja *Budde*, joiden avulla Budden henkilöhistoriaa on yritetty valottaa. Luvun keskeinen sisältö ovat kuitenkin alasaksalaiset lainasanat, jotka koostuvat esimerkiksi

harvinaisista ja epävarmoista lainoista. Saksan kieltä käsittelevään lukuun sisältyy myös katsaus sanajärjestykseen.

Luku 5, "Budde och latinet" (s. 177–232), keskittyy nimensä mukaisesti Buddeen ja latinaan. Luvun keskeinen sisältö ovat Budden kirjoituksissa esiintyvät latinankieliset lainaukset. Kauko käy läpi viittaukset kreikan kieleen, Raamatusta peräisin olevat lainaukset, latinan funktiot Budden käännöksissä sekä ylipäänsä kysymyksen Budden omasta roolista ja itsenäisyydestä. Luvussa Kauko tekee myös vertailuja postilloihin sekä pohdiskelee esimerkiksi Budden käännöksiin sisältyviä virheitä. Tämä kiinnostava kääntäjälottuvuus jää työssä kuitenkin valitettavan vähälle huomiolle, ja erityisesti kaipasin tuoretta käännöstieteellistä katsantokantaa Budden toimintaa valaisemaan. Buddea ja latinaa käsittelevässä luvussa Kauko keskittyy myös klassisen sivistyksen vaikutukseen sekä intertekstuaalisuuteen ja viittauksiin. – Luku 6 päättää työn, ja siinä Kauko palaa moniin tutkimuskysymyksiinsä. Hän nostaa esiin kaksi keskeistä tulosta. Ensinnäkin hän pitää Buddea tietoisena stilistinä. Toinen keskeinen havainto liittyy hänen mukaansa Budden kääntämien Raamatun kirjojen tarkoitukseen.

Nostan seuraavassa esiin kaksi selkeää ongelmaa, jotka mielestäni vaikeuttavat oleellisesti työn tulosten arviointia: rajauksen ja näkökulman. Väitöskirjan tavoite löytyy johdantoluvusta 1 eikä suinkaan alaluvusta 1.1, jonka otsikko on "Syfte och frågeställningar". Kaukon väitöskirjan tavoitteena on "att sammanfatta det som vi vet om Budde och att ge en allmän helhetsbild av Budde och hans produktion" (s. 8). Lisäksi tavoitteena on "att placera Budde i ett större sammanhang genom att relatera hans texter till kulturarvet från antiken och kulturella inslag från Tyskland" (s. 8). Edelleen tekijä haluaa "ta upp aspekter som inte eller blott föga diskuterats i tidigare forskning" (s. 8). Alaluku 1.1 sisältää viisi kysymystä, joihin väitöskirjassa haetaan vastauksia, ja itse asiassa osa kysymyksistä sisältää vielä muita kysymyksiä. Lukijalla on vaikeuksia pysyä kärryillä siitä, mikä oikeasti on väitöskirjan tarkoitus, *syfte*. Tämä ongelma korostuu vielä työn loppupuolella, jossa *syfte*-sanojen määrä hämmentää lukijan lopullisesti (esim. s. 233). Väitöskirjassa on siis rajausongelma, ja siksi sen fokus on epäselvä. Tämä johtaa puolestaan siihen, että moni sinänsä mielenkiintoinen havainto ei pääse oikeuksiinsa vaan hautautuu esimerkkien ja muiden "tarkoitusten" sekaan. Tämä vaikutelma ei valitettavasti poistu toisellakaan lukukerralla.

Ongelma on myös väitöskirjan näkökulma, viitekehys. Onko kyse ensisijaisesti filologisesta vai kielihistoriallisesta työstä, ja mitä tekijä näillä tarkkaan ottaen tarkoittaa? Esimerkiksi filologiaa käsittelevä alaluku 1.2.1 antaa kuvan, ettei tekijä ole täysin sisäistänyt filologian syvintä olemusta. Esimerkiksi ajatus filologiasta eräänlaisena historiallisena pragmatiikkana ei

toimi tässä yhteydessä. Työssä puhutaan myös tiuhaan koodinvaihdosta, mutta mitä sillä tässä työssä tarkoitetaan, jää pintapuoliseksi. Kaukon väitöskirja onkin mielestäni etupäässä kielihistoriallinen – ei niinkään filologinen – tutkimus, joka keskittyy saksaan ja latinaan, eritoten sanastoon, joka on Kaukon ominta aluetta.

Kaukon käyttämä kirjallisuus on asiallista, vaikkakin osittain melko vanhaa. Myös esimerkiksi editioita käsittelevä alaluku 2.2.5 olisi kaivannut pohdintaa nimenomaan nykytutkimuksen valossa. Suomen ja Ruotsin yhteistä historiaa lyhyesti käsitellessään (s. 26) hän viittaa muun muassa Paavo Lipposen muistelmiin ja Herman Lindqvistin historiateoksiin, joille varmasti olisi löytynyt muitakin vaihtoehtoja. Tekijä kirjoittaa suhteellisen sujuvaa ruotsia, joskin paikoin vanhahtavia sanavalintoja suosien (esim. *blott*, *ehuru*, *enär* ja *ty*). Myöskään kaikkia latinankielisiä termejä ei määritellä, mikä häiritsee paikoitellen. Työn jälki on kuitenkin teknisesti ja kielellisesti huoliteltua.

Mikko Kaukon väitöskirja on puutteistaan huolimatta kiinnostavaa luettavaa kaikille Jöns Buddesta ja tämän kielestä kiinnostuneille. Sen puutteet väitöskirjana harmittavat, sillä moni niistä olisi ollut vältettävissä työn eri vaiheissa. Väitöskirjan rajaus, fokus, on mielestäni selkeä ongelma, joka kieliä siitä, että tekijällä on ollut hankaluuksia hahmottaa, mistä hän oikeasti on kiinnostunut. Punainen lanka on matkan varrella kadonnut, koska tekijä on mitä ilmeisimmin halunnut sanoa Buddesta ”kaiken” (vrt. edellä mainittu otsikon elämäkertamaisuus).

Vaikka tekijä ei onnistukaan lunastamaan väitöskirjalleen asettamia tavoitteita, hän osoittaa tuntevansa Buddensa ja kielihistoriansa (ruotsi, saksa, latina). Hän on tehnyt huolellista jälkeä kootessaan esimerkkejään, ja lukijalle syntyy käsitys, että Kaukon esimerkkeihin voi luottaa. Edellä esittämistäni osittain melko kriittisistäkin näkemyksistä huolimatta Kaukon väitöskirja on tervetullut lisä niin Budde-tutkimukseen kuin nuoremman muinaisruotsin ajan tutkimukseen.

Harry Lönnroth, FT
Vaasan yliopisto
harry.lonnroth[at]uva.fi